

Наталія Ігорівна ЄЛЬНІКОВА

Старший викладач кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖАРГОННИХ НОМІНАЦІЙ ЛЮДИНИ

У наш час українське мовознавство характеризується підвищеною увагою до мови як царини етнокультурних знань. Вивчення історії мовної картини світу засвідчує, що номінативна система мови якнайповніше передає національну своєрідність лінгвістичного розподілу світу. У гуманітарному розумінні людина сьогодні є тим центром, що визначає ціннісні орієнтації сучасних досліджень, зокрема лінгвістичних. У мовознавстві сьогодні є значна кількість робіт, присвячених вивченню різноманітних характеристик життя крізь призму людини, проте номінація людини саме в жаргонному аспекті досліджена не в повному обсязі, що й зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

За останні десятиліття жаргон розвивається швидкими темпами та здійснює широку експансію в літературну мову, торкаючись передусім комунікативної сфери. Жаргонна лексика поширюється серед молоді, набуваючи різнопланових функцій у комунікативному процесі. Одним із вагомих факторів впровадження жаргонізмів у сфери вербального спілкування є активний розвиток Інтернету. Це зумовило зростання значущості такої форми української мови та, відповідно, уваги мовознавців до вивчення жаргонної лексики.

Жаргонну лексику у різних аспектах вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні мовознавці, серед яких О. Земська, Н. Хорошева, Л. Кудрявцева, Л. Ставицька, О. Тараненко, А. Березовенко, Т. Кондратюк та ін. У своїх роботах Н. Хорошева пояснює специфічну природу жаргону та зумовлює його цілісність як особливого прошарку національної мови. Про критерії виділення в мові жаргонних одиниць розмірковує у своїй статті Л. Кудрявцева.

Про проблеми функціонування стилістично зниженої лексики у сучасній українській мові у наукових розвідках говорить О. Тараненко, виокремлюючи позитивні та негативні аспекти застосування українсько-російського суржику та жаргонної лексики у творах постмодерної української літератури.

Професор Л. Ставицька у «Короткому словнику жаргонної лексики» розкрила власне мовні, функціонально-стилістичні аспекти жаргону, подала точний опис жаргонізмів і соціокультурні аспекти жаргонної лексики в мові сучасної художньої літератури як об'єкта лексикографічного опису.

Термін «жаргон» пов'язаний із мовленням закритої соціальної групи. Жаргонна лексика виникає в середовищі людей, які пов'язані спільними інтересами негативного характеру. Жаргонізми часто виникають у молодіжному середовищі, зокрема серед учнів, студентів, курсантів. (*шпора* – шпаргалка, *здирати* – списувати, *хайп* – галас, що піднімається в засобах масової інформації або просто колах спілкування). Жаргонізми – це специфічна лексика, що вживається у розмовному мовленні людей окремих соціальних груп, пов'язаних певною спільністю інтересів – професією, однаковим захопленням, перебуванням у певному середовищі.

Близьким за значенням до терміна «жаргон» є термін «сленг», проте останній більш нейтральний, адже не має негативних конотацій, не асоціюється з кримінальними угрупованнями. Чіткої межі між цими поняттями не існує, однак можна стверджувати що багато сленгових слів з'явилися із жаргонізмів.

Дослідивши словник Л. Ставицької «Український жаргон: словник», ми змогли виділити декілька груп, кожна з яких характеризується диференційними семантичними ознаками, що стали основою для класифікації:

- 1) **Номінація людини за статевою ознакою** (*жаба*¹, *мавна*, *тьорлиця*, *курка*, *курочка*, *мальвіна*, *мантелена*, *факуша*, *чаханка*, *клюшка*, *кобилка*, *кобіта*, *коза*, *зозуля*, *тітка* – дівчина; *кадр*, *кент*, *кентяра*, *кріль*, *мен*, *клієнт*, *крендель* – чоловік, хлопець.)
- 2) **Номінація людини за віком** (*вівця*, *телиця*, *теличка*, *телятина*, *шельма* – дівчина, молода жінка; *гоблін*, *грінго*, *перець*, *персонаж*, *звір*, *пентюх* – хлопець, молодий чоловік; *зелений* – молода недосвідчена людина; *кіндер*, *пацук* – дитина; *лошиця*, *матрона* – жінка середнього віку.)
- 3) **Номінація людини за етнічною ознакою** (*азер*; *айзер*, *азербон* – азербайджанець, кавказець; *америкос* – американець; *здєнек* – поляк; *зюзюк*, *зюзьмак*, *сябр*, *сябрушка* – білорус; *макаронник* – італієць; *мапанець* – єврей; *нігер* – негр; *носоріг* – уродженець Кавказу; *урюк* – казах, татарин; *фазан* – китаєць; *чурбан*, *чурка* – житель Кавказу, Середньої Азії.)

- 4) **Номінація людини за зовнішньою ознакою** (*амбал, чеба, гевал, громило* – фізично сильний, високого зросту чоловік; *кобила, кляча, ящірка, війна (Термоядерна війна)* – негарна дівчина; *криса, кабуча, крокодил, курдупель, лушпайка, цирла* – тілиста дівчина, жінка; *мастодонт* – лисий чоловік масивної статури; *морквинка* – руда дівчина.)
- 5) **Номінація людини за внутрішньою ознакою** (*альоша* – ненадійна людина; *валянок, кеша, всяя, васька, ванька, гриць* – людина з повільною реакцією, дурень; *динамо* – людина, яка не виконує своїх обіцянок; *імбецил, клавесин, даун, довбак, довбанат, довбень, довбло, доходяга, лохота, лохус, лошара, олень* – розумово обмежена людина, дурень; *остап* – неврівноважена людина; *вар'ят, джузеппе* – психічно ненормальна, божевільна людина.)
- 6) **Номінація людини за станом** (*алкалоїд, синюк, синюха, синяк, заєць, зюзік, синячок, сливняк, синюшниця, синячка, алкан, алкаш, алканавт, алконавт, алкашист, лось готовий, готовченко, грузило* – людина, що зловживає спиртними напоями; *жаба* – жадібна людина)
- 7) **Номінація людини за схильністю** (*акула* – особа, засуджена на тривалий строк позбавлення волі з конфіскацією майна; *андерсен* – брехлива особа; *заточка* – дівчина, яка зубрить уроки і вислужується перед викладачами; *заучка* – людина, зациклена на навчанні, обмежена й примітивна; *кінь* – людина, яка вміє розсмішити інших)
- 8) **Номінація людини за ситуативною ознакою** (*дистрибутор* – організатор пиятики; *дятел* – жертва злочину; *керя¹, тюлень* – людина, з якою разом пиячать; *кинутий* – про обдурену, ошукану людину; *клієнт* – людина, яка перебуває в розшуку; *кончелига, кончемир, кончинник* – нікчемна людина, яка викликає роздратування; *кончинник, лох, лушпек, наївняк, неодупа, пасажир* – жертва злочину; потенційна жертва злочину; *мухомор* – людина, що п'є тільки вино.)
- 9) **Номінація людини за родом діяльності** (*абітурник* – абітурієнт; *автоматчик* – людина, яка отримує залік або іспит автоматом; *альбіна, клава* – жінка, яка торгує самогонкою; *аристократ* – кишеньковий злодій вищої кваліфікації; *викидайло, ганмен, санітар, драб, компресор* – швейцар у ресторані, барі; охоронець на дискотеці; *вчиха* – вчителька; *гарбіджме* – двірник; *гастролер* – злочинець, який здійснює пограбування в різних містах; *глюкоза¹* – вчителька біології; *грак* – приватний таксист; *диря* – директор школи; *домушник* – квартирний злодій; *камбала* – жінка легкої поведінки; *керя²* – класний керівник; *кидала* – шахрай, який при продажу або покупці обманом отримує велику суму грошей; *кобзон* – співак, який працює в естрадному жанрі; *колба* – вчителька хімії; *коп, лягавий, мент, ментяра, мусор, мусоря, мусорята, мусоряка* – поліцейський; *кум¹* – оперативний працівник. // Начальник оперативної частини колонії; *лабух* – музикант. *ліпило* – лікар; *мауглі* – учитель фізкультури; *сенсей* – викладач; *сидір* – двірник; *слідак* – слідчий; *тічерка* – вчителька; *украша* – вчителька української мови та літератури.)
- 10) **Номінація людини за соціальним призначенням** (*гагара* – самотня заможна жінка; *демон* – людина, яка не пов'язана зі злочинним світом, але видає себе за таку; *зімбабве, кирило, кугут, рагуль, рогуль, чорт, шайтан, ліміта, маланка* – людина з провінції, сільський житель)

Таким чином, семантична структура номінації людини в жаргоні загалом співвідносна із будовою відповідної категорії літературної мови. Проаналізовані жаргонізми номінують людину за різними ознаками. Семантична різноплановість цих одиниць виявляється у 10 групах, кожна з яких характеризується своїми семантичними особливостями, певною семантичною структурою. Найбільш широко подані жаргонізми, що позначають людей за родом діяльності. Номінують людей у жаргоні переважно для реалізації експресивно-оцінної функції. Функціонування жаргонізмів в Інтернеті, на радіо, телебаченні, сторінках ЗМІ є передумовою для стирання пейоративного забарвлення та стимулювання проникнення цієї лексики у нормативне мовлення.

Список бібліографічних посилань

1. Ставицька Л. О. Український жаргон: словник / Л. О. Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 494 с.
2. Тараненко О. О. Колоквізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 23 – 41.
3. Словник жаргонної лексики української мови / <http://ukr-zhargon.wikidot.com/gh>